

MONITOR KANSRIJK OPGROEIEN

BIJ KINDEREN EN JONGEREN DIE NIET THUIS (KUNNEN) VERBLIJVEN

Leontien Jansen

Ronny Bruffaerts

KU Leuven

INLEIDING

De jeugdhulp is in volle beweging; rond het wonen in de jeugdhulp worden verschillende interventies geïmplementeerd om de kwaliteit van zorg voor kinderen en jongeren die niet thuis (kunnen) verblijven te verbeteren. Vanuit een value-based model is het belangrijk om de 'effecten' van deze interventies in beeld te brengen, te meten en te evalueren op micro- (niveau van de effectieve hulpverlening), meso- (niveau van de organisatie van de zorg) en macroniveau (beleidsniveau), en dit vanuit een integratie van kwalitatieve en kwantitatieve gegevens. Deze monitoringtool verzamelt informatie om te beoordelen of specifieke doelen zijn bereikt, antwoorden op vragen zoals "gaat het beter met de jongere?" of "hoe loopt de samenwerking met professionals?". Op basis van monitorinformatie zal worden geprobeerd om centrale vragen te beantwoorden: 1) welke beeld krijgen we? 2) Kunnen we het verklaren? 3) Wat vinden actoren in het veld ervan? 4) Kunnen verbeterpunten identificeren? 5) Welke zijn goede praktijken? Het samenvoegen van deze vijf elementen zijn de basisstenen van een lerend netwerk. Hierin wordt kennis niet passief en evaluatief gebruikt, maar contexten gecreëerd om monitoringgegevens uit te wisselen en van mekaar te leren.

In de scope van deze opdracht is een monitor ontwikkeld voor de voorzieningen in de Vlaamse jeugdhulp, ic. voor de groep kinderen en jongeren die (tijdelijk) niet thuis kunnen verblijven. Voor deze groep lopen op dit moment verschillende beleidsinitiatieven als ook nieuwe werkingen waarvan we, naast de kwalitatieve opvolging van elk van de initiatieven, de impact ook kwantitatief in kaart willen brengen.

CONCEPTUEEL KADER

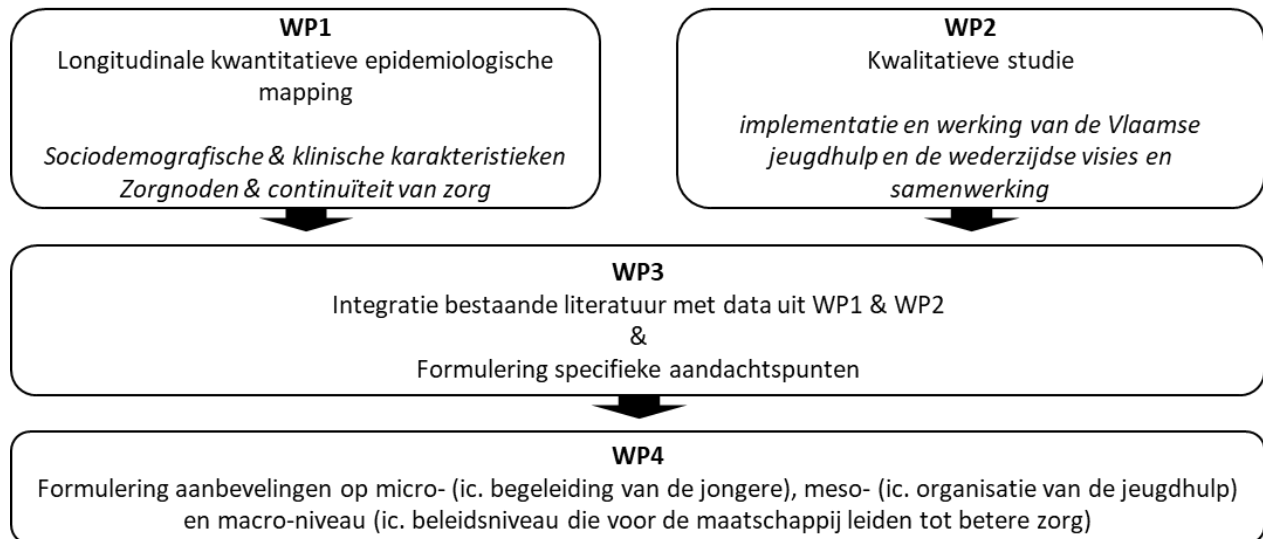
In de ontwikkeling van het monitoringinstrument wordt een kader gehanteerd dat niet enkel de mogelijkheid biedt om beleid te monitoren (op micro-, meso- en macroniveau) maar ook de eerste stap is naar de implementatie van een feedbackloop inzake bijsturing. De monitor hier ontwikkeld geeft immers een aantal indicatoren die niet enkel op korte termijn (i.c. de duurtijd van dit project) maar ook op lange termijn kunnen worden gemeten; het biedt de mogelijkheid om deze meetbare indicatoren (als multiplicatoreffect) te includeren in beleid. De volgende conceptuele kaders werden gebruikt in de ontwikkeling van het monitoringinstrument: (1) One health en Quintuple Aim (integratie van aandacht voor psychisch welzijn van én gebruikers én ook personeel en bestaffing); (2) value-based kader in de gezondheids- en welzijnssector en (3) een mixed-mode aanpak bestaande uit kwantitatieve en kwalitatieve data die leidt tot kwantificeerbare en meetbare indicatoren.

ONDERZOEKSDESIGN

Tegen bovenstaande achtergrond bestaat het onderzoeksproject vier werkpakketten (WP, *figuur 1*), die zijn gericht op een formele kwalitatieve en kwantitatieve monitoring (van innovatieve projecten) in de

Vlaamse jeugdhulp. De doelgroep betreft hier op de eerste plaats de gebruikers van de Vlaamse voorzieningen in de residentiële jeugdhulp¹ in Vlaanderen.

Figuur 1. Werkpakketten

Het onderzoeksdesign laat toe om voor de populatie kinderen en jongeren die niet thuis kunnen verblijven, volgende aspecten in kaart te brengen: (1) de mate waarin een eigen regie wordt gegeven aan en/of actief rekening wordt gehouden met kinderen, jongeren en ouders; (2) gebruikersparticipatie op verschillende levensdomeinen; (3) tevredenheid van kinderen, jongeren, ouders en personeel en (4) werkzame elementen in de diversiteit van verschillende interventies die voor deze doelgroep ontwikkeld worden. In groter detail kunnen deze onderzoeksvragen worden uitgesplitst in volgende deelvragen.

1. **Gebruikers-profielen:** Hoeveel jongeren worden er op jaarbasis behandeld in de jeugdhulp? Welke zijn de profielen van de behandelde populatie? Welke zijn de onvervulde zorgnoden van gebruikers (in termen van specifieke noden op mentaal en gezondheidsvlak)? Is er continuïteit van zorg en hoe wordt deze beleefd door gebruikers en personeelsleden?
2. **Effectiviteit:** Hoe groot is de effectiviteit van de gebruikte behandelingen voor gebruiker en maatschappij? Zien we dankzij de innovaties een verbetering van het subjectieve welzijn van de gebruikers, van personeel en staf? Welke is de meerwaarde van de innovatie op individueel (micro), organisationeel (meso) en maatschappelijk niveau (macro)? Voor welke profielen werkt de zorg optimaal, matig en minder goed? Voor welke profielen van gebruikers werken de innovaties niet, matig en goed?
3. **Subjectieve beleving:** Hoe ervaren de gebruikers de zorg die ze krijgen? Welke zijn de elementen die bijdragen tot een positief leefklimaat? In hoeverre denken gebruikers, personeel en familieleden in functie van het begrip “zorg op maat?”, Wat is het effect op de draagkracht, motivatie en de tevredenheid van de medewerkers en van gebruikers? Hoe wordt (de innovatie in) de jeugdhulp beleefd door gebruikers, families/naasten, personeel?
4. **De plaats van de jeugdhulp in de maatschappij:** Welke zorg- en behandelpaden worden gebruikt door de gebruiker? In welke mate is de werking geïntegreerd binnen de andere functies van klinische netwerken? Is continuïteit van zorg gewaarborgd?

¹De voorzieningen Vlaamse jeugdhulp waar kinderen en jongeren verblijven die tijdelijk niet thuis (kunnen) wonen.

METHODOLOGIE

De methodologie kan onderverdeeld worden in de vier werkpakketten zoals reeds beschreven en hieronder toegelicht.

WP1. Longitudinale kwantitatieve epidemiologische mapping

Voor elk van de voorzieningen Vlaamse jeugdhulp², waar kinderen en jongen verblijven die (tijdelijk) niet thuis kunnen verblijven, zal een monitor uitgerold worden, welke bestaat uit de volgende drie instrumenten (**tabel 1**) voor de:

1. **Jongere (11 jaar en ouder)** – dit betreft een kortdurende vragenlijst van max. 20 minuten waarin gepeild wordt naar het emotioneel welzijn, sociodemografische karakteristieken en zorggebruik. Het emotioneel welzijn wordt bevraagd aan de hand van de SDQ (Strengths & Difficulties Questionnaire, Muris et al., 2003), een courante en gevalideerde vragenlijst (*gevalideerd voor zelfrapportage vanaf de leeftijd van 11 jaar*) om zowel emotionele problemen bij jongeren als diens gedragsmoeilijkheden, aandachttekort en hyperactiviteit als ook moeilijkheden met leeftijdgenoten te meten.
2. **Professional uit het begeleidend team** – dit betreft een korte vragenlijst van max. 5 minuten die per kind of jongere ingevuld dient te worden die verblijft binnen de voorziening. In deze korte vragenlijst worden zowel socio-demografische als klinische karakteristieken in kaart gebracht, als ook zorggebruik, participatie en continuïteit van zorg.
3. **De voorziening** – dit betreft een vragenlijst die per voorziening eenmalig wordt ingevuld, gedurende max. 20 minuten, waarin inzage wordt verkregen in de organisatiestructuur, personeelsbeleid en visie als ook samenwerkingsverbanden met externe hulpverlening.

Elk van de instrumenten wordt online ingevuld, gedurende een **vooraf bepaalde tijdspanne van vier weken**. Dit tijdspanne wordt bepaald in nauw overleg met de voorzieningen. Voorafgaand aan de afname zullen de begeleidende teams van de voorzieningen geïnformeerd worden over de monitor door middel van een informatiebijeenkomst, waarna zij zelfstandig met de instrumenten aan de slag kunnen.

Gedurende de afnameperiode wordt aan elke jongere van 11 jaar of ouder gevraagd om het op hen betrekking hebbende instrument (**Nr. 1 - Jongere**) in te vullen na geïnformeerde toestemming. Ook vult het begeleidend team voor elk van de verblijvende kind of jongere (vanaf de leeftijd van 11 jaar) het van toepassing zijnde instrument in (**Nr. 2 - Professional**) en wordt per voorziening ook het laatste instrument éénmalig ingevuld (**Nr. 3 - Voorziening**).

WP2. Kwalitatieve studie van de implementatie en werking van de Vlaamse jeugdhulp

Binnen dit kwalitatieve werkpakket zullen in totaal zes focusgroepen worden afgenomen op de drie niveaus:

- **Micro**: er zullen twee focusgroepen afgenomen worden met jongeren (18 jaar en ouder) die momenteel in de Vlaamse jeugdhulp verblijven en één focusgroep met familie en/of naasten van jongeren die in de Vlaamse jeugdhulp verblijven.
- **Meso**: één focusgroep zal uitgevoerd worden professionals actief in de Vlaamse jeugdhulp binnen begeleidende teams voor jongeren niet thuis (kunnen) verblijven. Een tweede focusgroep zal

---

² De Monitor Kansrijk Opgroeien zal uitgerold worden in de volgende type voorzieningen Vlaamse Jeugdhulp: Centrum Integrale Gezinszorg (CIG), GES+ voorziening, Multifunctioneel Centrum (MFC), Observatie- en behandelcentrum (OBC), Onthaal-, Observatie- en Oriëntatiecentrum (OOOC), Organisatie voor Bijzondere Jeugdzorg (OVBJ).

uitgevoerd worden met externe gezondheids- en welzijnsactoren, betrokken in de Vlaamse jeugdhulp.

- **Macro:** één focusgroep zal uitgevoerd worden met beleidsmakers en stakeholders betrokken in de Vlaamse jeugdhulp.

Deze focusgroepen zullen uitgevoerd worden met **6 à 8 deelnemers**, bij voorkeur in persoon, en zullen een duurtijd hebben van **maximaal 2 uur**. De deelnemers zullen gecontacteerd worden via de betrokken voorzieningen in dit onderzoeksproject. Zowel een geïnformeerde toestemming als vertrouwelijkheidsverklaring in groep zullen worden getekend voorafgaand aan de focusgroepen.

RESULTATEN (“What’s in it for us?”)

De Monitor Kansrijk Opgroeien heeft niet enkel als doel beleid te monitoren op de drie niveaus (micro, meso en macro) maar is ook een eerste belangrijke stap naar de implementatie van een feedback loop (**figuur 2**) als ook de ontwikkeling van een lerend netwerk. De uitkomsten van deze monitor hebben niet als doel de kwaliteit van de jeugdhulp te evalueren, maar geeft het instrument een aantal indicatoren die zowel op de korte als lange termijn gemeten kunnen worden. Het biedt dan ook de mogelijkheid om deze meetbare indicatoren te includeren in beleid.

Figuur 2. Feedback loop

De monitor geeft echter geen waarheid, het gaat eerder over een sjabloon dat we op de werkelijkheid leggen om in te schatten hoe het met de jongeren gaat op mentaal vlak en wat hun zorgnoden zijn. We gaan aan de hand van dit beeld aan de slag met mogelijke verklaringen als ook met het identificeren van mogelijke verbeterpunten en goede praktijken. Op basis van deze uitkomsten kunnen zowel op niveau van de Vlaamse jeugdhulp als ook op het niveau van type voorziening actiepunten geformuleerd worden. Er zal geen data verzameld worden op niveau van de individuele voorzieningen, ter voorkoming van evaluatief karakter.

Kortom, de monitor is een momentopname, waarbij we enerzijds de karakteristieken van de jongeren die binnen Vlaamse jeugdhulp verblijven beschrijven. Anderzijds zullen we ook het zorgaanbod en samenwerkingen inzake mentaal welzijn in kaart brengen. Met andere woorden, we spreken van een populatiemonitoring, een instrument dat de Vlaamse jeugdhulp in staat stelt beleid inzake het mentaal welzijn van diens gasten te optimaliseren, goede praktijken te bestendigen maar vooral ook van elkaar te leren en een feedback loop te implementeren ter verduurzaming van diens kernopdrachten.

Tabel 1. Instrumenten binnen Monitor Kansrijk Opgroeien

		Jongere	Opvoeder/begeleider	Voorziening	
Methode	Doelgroep	Jongeren ≥11 jaar	Hulpverleners	Contactpersoon	
	Focus	Zichzelf	Jongeren	Voorziening	
	Werkwijze	Online link/papier			
	Duur	+/- 20 minuten	+/- 10 minuten	+/-20 minuten	
	Frequentie	Éénmalig	Jongeren/voorziening	Éénmalig	
Thema's	Micro (jongere)	<i>Sociodemografisch</i>	✓	✓	
		<i>Zorggebruik</i>	✓	✓	
		<i>Kwaliteit van leven/ emotionele problemen/ crisis</i>	✓	✓	
		<i>Thuisituatie</i>	✓	✓	
		<i>Functioneren op school</i>	✓	✓	
		<i>Participatie</i>	✓	✓	
		<i>Verblijf/ duur</i>	✓	✓	
	Meso (verblijf)	<i>Karakteristieken voorziening</i>		✓	✓
		<i>Veiligheid/ sfeer</i>		✓	✓
		<i>Betrokkenheid externen</i>		✓	✓
	Macro (organisatie)	<i>Karakteristieken (aanbod, doelgroep, wachttijd, visie)</i>			✓
		<i>Personeel (bestaffing, ervaring, sfeer)</i>			✓
		<i>Zorg (toeleiding, presentie, attitude, zorgafstemming)</i>			✓
Open vraag	<i>Thema's dagelijks leven, perspectief, hoop</i>	✓	✓		

PRAKTISCH

De Monitor Kansrijk Opgroeien werd in nauwe afstemming met de stuurgroep ontwikkeld. De implementatie van het instrument (**WP1, figuur 3**) zal plaatsvinden in het najaar van 2024 (vier weken in oktober-november 2024), in samenspraak met de meewerkende voorzieningen. Zij zullen op 15 september 2024 (9u-10u) en 16 september 2024 (15u-16u) geïnformeerd worden over de uitvoering ervan. De focusgroepen (**WP2**) zullen uitgevoerd worden in oktober-november 2024, eveneens in samenspraak met de deelnemende voorzieningen. Aansluitend zal de data geanalyseerd worden in november 2024 en zullen de resultaten en bijbehorende aanbevelingen (**WP3 & WP4**) opgeleverd worden eind december 2024.

De resultaten van de monitor zullen vervolgens door middel van bijeenkomsten teruggekoppeld én besproken worden. Op deze wijze kan ook de monitor geëvalueerd, geoptimaliseerd en afgestemd worden op de noden van het werkveld en zal het fundament worden gevormd voor het lerend netwerk.

Figuur 3. Planning

2024												
	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
WP1 – Vragenlijsten	Ontwikkeling & afstemming								Info-sessies	Afname instrument		
WP2 – Focusgroepen			Ontwikkeling & afstemming							Focusgroepen		
WP3 – Integratie										Analyses & verwerking		
WP4 – Aanbevelingen												

CONTACT

Dit dataproject kwam tot stand in samenwerking met Prof. Ronny Bruffaerts en Dr. Leontien Jansen (Maatschappelijke Geestelijke Gezondheidszorg - KU Leuven).

Heeft u vragen over het project of wenst u meer informatie, neem dan contact op met leontien.jansen@kuleuven.be.